

Βίκτωρ Βαζιούλιν: ο εμπνευσμένος μεγαλοφυής σοβιετικός επαναστάτης ερευνητής και παιδαγωγός.

Ο μεγαλοφυής σοβιετικός φιλόσοφος **Βίκτωρ Αλεξέγιεβιτς Βαζιούλιν** (30.08.1932 – 08.01.2012), προώθησε με το έργο του την ανάπτυξη της μαρξιστικής επιστήμης σε ένα νέο επίπεδο. Μέσα από τη θεωρητική διερεύνηση των διαδικασιών ανάπτυξης της σοβιετικής κοινωνίας και της ανθρωπότητας, παράλληλα με την κριτική επανεξέταση του μαρξισμού και της κλασικής σοβιετικής φιλοσοφίας και επιστήμης των δεκαετιών 1950-1960, ο Βαζιούλιν δημιούργησε μια πρωτότυπη κατεύθυνση στην Επαναστατική θεωρία, τη Διαλεκτική Λογική και την Μεθοδολογία της επιστήμης.

Οι βασικές επιστημονικές ανακαλύψεις του Β.Α. Βαζιούλιν είναι εξής:

1. Η αποκάλυψη/ανάδειξη της λογικής του θεωρητικού μέρους του «Κεφαλαίου» του **Κ. Μαρξ** μέσω της συστηματικής κατηγοριακής εξέτασης του πολιτικοοικονομικού περιεχομένου, σε παράλληλη συγκριτική αντιπαραβολή/κριτική ανάλυση των ορθολογικών κεκτημένων και των περιορισμών της «Επιστήμης της λογικής» του Χέγκελ. Αυτό του επέτρεψε να εκπονήσει την **μεθοδολογία της ανεπτυγμένης επιστημονικής έρευνας, της ανεπτυγμένης επιστήμης ως οργανικού όλου**. Στο πλαίσιο αυτής της λογικής και μεθοδολογίας αποκαλύπτεται «σε καθαρή μορφή» η μέθοδος της **ανάβασης από το αφηρημένο στο συγκεκριμένο** στην ενότητά της με αυτήν της **ανάβασης από το αισθητηριακό συγκεκριμένο στο αφηρημένο**, ο **λογικός τρόπος προσέγγισης** στην ενότητά του με τον ιστορικό, ο **λόγος ως βαθμίδα του νοείν** στην ενότητά του με την **διάνοια**.

2. Η **συγκεκριμένη-ιστορική προσέγγιση του μαρξισμού, ως επιστημονικού συστήματος, αναπτυσσόμενου μέσω της εμφάνισης και επίλυσης νομοτελών αντιφάσεων**. Ενός συστήματος, **εσωτερικά ενιαίων στη διαφορά τους, συστατικών στοιχείων, καθένα εκ των οποίων αφορά την έρευνα συγκεκριμένου γνωστικού αντικειμένου (της ανάπτυξης της κοινωνίας ως ολότητας, της πολιτικής οικονομίας της κεφαλαιοκρατίας και της μελλοντικής κομμουνιστικής κοινωνίας)** **βρίσκεται σε ορισμένο επίπεδο του γίνεσθαι και της ανάπτυξής του**. Η λογική και μεθοδολογική εξέταση της ιστορίας του μαρξισμού (από τη σκοπιά της μεθοδολογίας της πολιτικής οικονομίας της κεφαλαιοκρατίας – του πλέον ανεπτυγμένου συστατικού στοιχείου) επέτρεψε στον Β.Α. Βαζιούλιν, πρώτον: να ανακαλύψει τις **νομοτέλειες και αντιφάσεις (αναγκαίες πλάνες κ.τ.λ.) του γίνεσθαι της επιστημονικής έρευνας, δηλ. της κίνησης της νόησης από την επιφάνεια προς την ουσία του αντικειμένου**, και δεύτερον: να επικεντρώσει τις ερευνητικές του προσπάθειες στο γνωστικό αντικείμενο, η διερεύνηση του οποίου **διανοίγει τις βέλτιστες για την εποχή δυνατότητες και προοπτικές ανάπτυξης του μαρξισμού**.

Οι προαναφερθείσες ανακαλύψεις είναι εσωτερικά συνδεδεμένες με την προσέγγιση της επιστημονικής νόησης ως φυσικοϊστορικής διαδικασίας η οποία διέπεται από νομοτέλειες.

3. Η δημιουργική ανάπτυξη της μεθόδου επιστημονικής έρευνας του Κ. Μαρξ στην διερεύνηση της ανάπτυξης της κοινωνίας ως ολότητας οδήγησε τον Β.Α. Βαζιούλιν στην ανακάλυψη της Λογικής της Ιστορίας: της εσωτερικής συστηματικής αλληλοσύνδεση των νόμων και των κατηγοριών της κοινωνικής θεωρίας, η οποία συνιστά νοητική ανασύσταση της ανάπτυξης της δομής της (ώριμης) κοινωνίας, και της ιστορίας της (θεωρητική περιοδολόγηση της ιστορίας της ανθρωπότητας, των νομοτελειών της αρχής, της πρωταρχικής εμφάνισης, της διαμόρφωσης και της ωριμότητάς της) υπό το πρίσμα της κλιμάκωσης της αλληλεπίδρασης φυσικών και κοινωνικών παραγόντων.

Οι επιστημονικές ανακαλύψεις του Β.Α. Βαζιούλιν στην Επαναστατική θεωρία και Μεθοδολογία και ιδιαίτερα αυτή της Λογικής της Ιστορίας, δημιούργησαν την δυνατότητα συγκρότησης πιο θεμελιωμένης, αξιόπιστης γνώσης και πρόβλεψης των νομοτελειών ανάπτυξης της επιστήμης, απ' ό,τι στον κλασικό μαρξισμό. Συγχρόνως άνοιξαν το δρόμο για την επικείμενη δημιουργική ανάπτυξη (όχι αναθεώρηση) του μαρξισμού μέσω της διαλεκτικής «άρσης» του ιστορικού υλισμού και της προσέγγισης της ιστορίας μέσω σταδίων (σχηματισμών).

Η προγνωστική και ευρετική ισχύς της θεωρίας και μεθοδολογίας του Β.Α. Βαζιούλιν έχει επανειλημμένως δοκιμασθεί ήδη από τις αρχές της δεκαετίας του 1970.

Η θεωρητική προσέγγιση της Λογικής της Ιστορίας σε θεμελιώδη ζητήματα της κοινωνικής ανάπτυξης (των «πρώιμων» σοσιαλιστικών επαναστάσεων, της νομοτελούς συσχέτισης εκτατικής και εντατικής ανάπτυξης παραγωγικών δυνάμεων στον σοσιαλισμό, της τυπικής και πραγματικής κοινωνικοποίησης της παραγωγής, της συσχέτισης μεταξύ σχεδιοτέλειας και επιστημονικής σχεδιοποίησης, μεταξύ μετασχηματιζόμενων/υπηγμένων στο σοσιαλιστικό μετασχηματισμό εμπορευματικών & χρηματικών σχέσεων και σχεδίου κ.λπ.) δίνει το κλειδί για την κατανόηση των αντικειμενικών αιτιών μιας σειράς κομβικής ιστορικής σημασίας κοινωνικών φαινομένων, διανοίγοντας ένα ολόκληρο φάσμα νέων ερευνητικών κατευθύνσεων.

Αυτό αφορά, π.χ. και το ζήτημα των νομοτελών αιτιών επικράτησης της αστικής αντεπανάστασης και της κεφαλαιοκρατικής παλινόρθωσης στις ευρωπαϊκές χώρες του πρώιμου σοσιαλισμού (σε αντιδιαστολή με την επικρατούσα αναγωγή αυτών των αιτιών κατ' εξοχήν ή/και αποκλειστικά σε υποκειμενικούς παράγοντες), το ζήτημα του αναπόφευκτου της Σοσιαλιστικής Επανάστασης και της επίτευξης της Ενοποιημένης Ανθρωπότητας, του Κομμουνισμού, ως μοναδικής επιστημονικά θεμελιωμένης προοπτικής επιβίωσης της ανθρωπότητας & αποσόβησης της αύξουσας πιθανότητας εμπόλεμων και "ειρηνικών" τρόπων σήψης και ολοσχερούς καταστροφής της ανθρωπότητας κ.ά.

Η θεωρία του Β.Α. Βαζιούλιν εμφανίστηκε σε μια ορισμένη ιστορική και γνωστική συγκυρία ως «επιστημονική προσπάθεια επαναστατικοποίησης της επιστήμης» και θεωρητικής εξέτασης των βαθύτερων νομοτελειών, αναγκών και προοπτικών της ανθρωπότητας. Η σύγχρονη εποχή υπαγορεύει την αναγκαιότητα περαιτέρω και κατά τα φαινόμενα θεμελιωδέστερης αποκάλυψης του γνωστικού, μεθοδολογικού, ευρετικού και κοσμοθεωρητικού δυναμικού αυτής της θεωρίας.

Επαναστάτης ερευνητής και παιδαγωγός...

Πρέπει να σημειώσουμε ότι το ερευνητικό και παιδαγωγικό έργο του Β.Α. Βαζιούλιν υπήρξε εσωτερικά συνυφασμένο με την στάση ζωής του. Η δραστηριότητα προς όφελος της κοινωνίας, ο αγώνας για ανάπτυξη της ανθρωπότητας, η προσήλωση σε ένα σκοπό, η εργασία με αυταπάρνηση για τη βέλτιστη πραγματοποίηση των στόχων που απορρέουν από αυτήν την στάση ζωής, η οξεία και βαθιά κατανόηση των προβλημάτων, η διάθεση με οποιονδήποτε τρόπο να βοηθήσει στην αυτοανακάλυψη και ανάπτυξη του δημιουργικού δυναμικού των ανθρώπων, αποτελούν χαρακτηριστικά της προσωπικότητας του επαναστάτη επιστήμονα και δασκάλου Β.Α. Βαζιούλιν, που εκδηλώθηκαν στην επικοινωνία του με τους ανθρώπους και ιδιαίτερα στην φιλοσοφική επικοινωνία του με τους μαθητές του.

Είναι δύσκολο να είσαι επαναστάτης στην επιστήμη σε συνθήκες αντεπίθεσης και υπονόμευσής της εκ μέρους διαφορετικών δυνάμεων, ομάδων και μικροαστικών αντιλήψεων. Ακόμα δυσκολότερο υπό αυτές τις συνθήκες είναι να συνειδητοποιήσει κανείς την ζωτική σημασία της ανάπτυξης της κοινωνικής θεωρίας και σε αντίθεση με το ρεύμα σκόπιμα να αφιερώνει τις προσπάθειές του σ' αυτή την κατεύθυνση.

Ο Βίκτωρ Αλεξέγιεβιτς Βαζιούλιν είναι ο εμπνευστής και ο επιστημονικός καθοδηγητής της διεθνούς σχολής «η Λογική της Ιστορίας».

Το έργο του ενέπνευσε και την ίδρυση και λειτουργία Ομίλων Επαναστατικής Θεωρίας, τους οποίους ο ίδιος θεωρούσε εγχείρημα εξαιρετικής θεωρητικής και πρακτικής σημασίας για την ανάπτυξη επαναστατικού κινήματος αντίστοιχου της εποχής.

Ο Β. Α. Βαζιούλιν ανέφερε χαρακτηριστικά: «θέλω να πω στα μέλη των ομίλων ότι οι όμιλοί σας έχουν ιδιαίτερη σημασία, καθώς συνιστούν προπομπές, προάγγελους για την αφετηρία ενός νέου σταδίου του κινήματος για το σοσιαλισμό. Εδώ γίνεται λόγος περί του γεγονότος ότι στην εποχή μας διαμορφώνονται οι προϋποθέσεις για τη μετάβαση στο στάδιο του ύστερου σοσιαλισμού...

Για να μπορέσει αυτή η μετάβαση να πραγματοποιηθεί, είναι απαραίτητη η επεξεργασία της θεωρίας. Το θέμα έγκειται στο γεγονός ότι όσο πιο πολύ προωθείται μια κοινωνία καθ' οδόν προς το σοσιαλισμό, όσο πιο πολύ η κοινωνία προωθείται προς τον κομμουνισμό, όσο και μεγαλύτερος γίνεται ο ρόλος του συνειδητού παράγοντα. Όλο και πιο πολύ αναβαθμίζεται ο ρόλος της συνείδησης.

Αν οι κεφαλαιοκρατικές επαναστάσεις και οι ριζικοί μετασχηματισμοί οι οποίοι προϋπήρξαν του καπιταλισμού, οι μεταβάσεις στη φεουδαρχία, οι μεταβάσεις από την αταξική κοινωνία στις ταξικές κοινωνίες, αν αυτές διεξάγονταν αυθόρμητα, η μετάβαση στην αταξική κοινωνία, κατ' αρχήν, σε μεγαλύτερο βαθμό οφείλει να διεξάγεται συνειδητά. Και για να διεξάγεται αυτή η διαδικασία συνειδητά, ή ακριβέστερα αρκούτσως συνειδητά, είναι απαραίτητη η θεωρία, η διάδοση αυτής της θεωρίας, είναι απαραίτητη η πεποίθηση, είναι απαραίτητο να πεισθούν ευρέα τμήματα του πληθυσμού.

Φυσικά, σήμερα βρισκόμαστε στις απαρχές αυτού του δρόμου. Επίκεινται πολλά ακόμη, τόσο σε θεωρητικό επίπεδο όσο πολύ περισσότερο σε πρακτικό επίπεδο. Πλην όμως, σήμερα ήδη υπάρχει η προοπτική αυτού του κινήματος. Ωστόσο, δεδομένου ότι βρισκόμαστε σε μια μεταβατική περίοδο, αυτή η προοπτική είναι περίπλοκο να μελετηθεί. Πολλώ μάλλον δε, είναι δύσκολο να φτάσει μέχρι τη συνείδηση ορισμένων στρωμάτων του πληθυσμού τα οποία δεν είναι θεωρητικά προετοιμασμένα. Αυτό είναι ακόμα πιο περίπλοκο.

Βλέπω, λοιπόν, τη δράση των ομίλων σας ως βήμα προς αυτή την κατεύθυνση, ως ένα βήμα καθ' οδόν προς τη θεωρητική και πρακτική προετοιμασία. Φυσικά, αυτά είναι προφανώς τα πρώτα βήματα ενός κινήματος προς αυτό το νέο στάδιο ανάπτυξης του δρόμου προς το σοσιαλισμό.

Για να προετοιμαστούμε, για να καταρτιστούμε θεωρητικά προς αυτό το στάδιο, οφείλουμε να αντιληφθούμε ότι το προγενέστερο επίπεδο ανάπτυξης του μαρξισμού, εκείνα τα επιτεύγματα τα οποία υπήρξαν στα έργα των Μαρξ, Ένγκελς και Λένιν είναι σημαντικά, είναι απαραίτητα, δεν έχουν αξιοποιηθεί πλήρως ακόμα, πλην όμως είναι απαραίτητη μια θεωρία νέου επιπέδου, η οποία θα αντιστοιχεί στη σύγχρονη εποχή.

Θα μπορούσα να πω για παράδειγμα ότι στον Μαρξ δεν είχαμε την έννοια του πρώιμου και ύστερου σοσιαλισμού, δεν υπήρχε τέτοιου είδους διαφοροποίηση, υπήρχε η διαφοροποίηση πρώιμων και ύστερων αστικών επαναστάσεων στο έργο του, αλλά διάκριση μεταξύ πρώιμων και ύστερων σοσιαλιστικών επαναστάσεων δεν υπήρχε.

Στο «Κεφάλαιο» π.χ. αναφέρεται στην εκμηχανισμένη παραγωγή, την παραγωγή με μηχανές, και περιγράφει την πλήρως προαυτοματοποιημένη παραγωγή. Πλην, όμως, δεν βλέπει και δεν μπορεί να διακρίνει εκείνη την εποχή, λόγω αντικειμενικών όρων, πόσο παρατεταμένο θα είναι αυτό το στάδιο, πόσο παρατεταμένη θα είναι όλη αυτή η διαδικασία, μέχρι η προαυτοματοποιημένη παραγωγή να γίνει πλήρως αυτοματοποιημένη παραγωγή. Γι' αυτό λοιπόν, στο βαθμό που υπήρχαν αυτοματισμοί, υπήρχαν σε εμβρυώδη μορφή στην εποχή του Μαρξ. Δεν μπορούσε να διακρίνει τη μετάβαση από την εκμηχανισμένη στην αυτοματοποιημένη παραγωγή. Δεν μπορούσε να διακρίνει δυο διαφορετικά στάδια, τα οποία έχουν ουσιώδη σημασία για την περιοδολόγηση της κίνησης αυτής προς τον σοσιαλισμό. Στην εποχή μας μπορούμε πλέον να το πράξουμε αυτό.

Μπορώ να αναφερθώ σ' ένα παράδειγμα, δεν θα το αναλύσω ολόπλευρα, δεν θα αναλύσω εκείνες τις διαφορές οι οποίες ήταν απαραίτητο να προσδιοριστούν, να αναδειχθούν, τις διαφορές λοιπόν του τωρινού θεωρητικού επιπέδου από εκείνο το θεωρητικό επίπεδο το οποίο ήταν χαρακτηριστικό για την εποχή του Μαρξ και του Ένγκελς, για το δικό τους έργο. Θα σας παραθέσω μόνο ένα επιπλέον παράδειγμα. Τώρα, στην εποχή μας, έχουμε μερικά χαρακτηριστικά φαινόμενα.

Την εποχή του Μαρξ, του Ένγκελς και του Λένιν δεν είχαμε την κατάσταση εκείνη, στην οποία η ανθρωπότητα είχε τη δυνατότητα της αυτοκαταστροφής, της αυτοκτονίας της. Τι σημαίνει η δυνατότητα αυτοκτονίας της ανθρωπότητας; Σημαίνει ότι η ανθρωπότητα απέκτησε τη δυνατότητα σε αρνητικό επίπεδο, αρνητικά, αποφασικά, να διαχειρίζεται συνολικά όλους τους επίγειους όρους της ύπαρξής της. Μόνο που αυτό εκδηλώνεται σε αρνητικό πλάνο· από την άποψη της δυνατότητας αυτοκαταστροφής της ανθρωπότητας, καταστροφής της ζωής πάνω στον πλανήτη, στη Γη. Πλην όμως, έστω και σε αρνητική μορφή, η ανθρωπότητα έχει πλέον τη δυνατότητα –φαίνεται αυτό– της μετάβασης στην κυριαρχία επί των όρων της ύπαρξής της. Αν και μέχρι τη θετική κατοχή αυτών των δυνατοτήτων έχουμε να διανύσουμε πολύ δρόμο ακόμα.

Απαιτείται πολύ έργο, πολύ σκληρή εργασία, θα περάσει πολύς χρόνος, πλην όμως η ανθρωπότητα δεν αρχίζει μόνο να έχει την κυριαρχία επί των αντικειμενικών όρων της ύπαρξής της, αλλά περνά και σε μια εντελώς διαφορετική εποχή, περνάει σε μια διαστημική εποχή θα λέγαμε. Από την επίγεια ύπαρξή της η ανθρωπότητα μεταβαίνει στη διαστημική εποχή. Αυτό στην εποχή των Μαρξ, Ένγκελς, Λένιν δεν ήταν και δεν μπορούσε να είναι έτσι. Ήταν αδύνατον οι Μαρξ, Ένγκελς, Λένιν να επισύρουν την προσοχή τους σε αυτό το γεγονός. Πλην όμως, αυτά τα γνωρίσματα της μετάβασης της ανθρωπότητας στη διαστημική της εποχή, όπως δείχνουν –κατά τη γνώμη μου– οι ήδη διαθέσιμες έρευνες, έχουν αρχίσει να εκδηλώνονται σε μια σειρά θεμελιωδών θεωρητικών αντιλήψεων περί του ανθρώπου, περί της κοινωνίας, περί των νόμων της φύσης, περί των νόμων της βιολογίας.

Με λίγα λόγια, ανακύπτουν οι προϋποθέσεις για μια ριζικά νέα θεώρηση όλου του κόσμου για τη μετάβαση σε ένα κατ' αρχήν νέο θεωρητικό υπόδειγμα («παράδειγμα»)… επιτρέψτε μου να διαβιβάσω στους παρόντες, σε εσάς προσωπικά και σε όλους τους απόντες, ότι οι όμιλοί σας είναι ένα εντελώς νέο φαινόμενο. Και ελπίζω ότι αυτό το φαινόμενο δεν θα εξασθενήσει, αλλά τουναντίον θα ενισχύεται και θα αναπτύσσεται, διότι έχει πολύ μεγάλη σημασία. Και επειδή ασχολούμαι με τη Λογική της Ιστορίας, έχει μεγάλη σημασία από κοσμοϊστορικής απόψεως». (Βαζιούλιν Β.Α. [Περί των πρώιμων και ύστερων σοσιαλιστικών επαναστάσεων και περί του υποκειμένου τους. Για τη σημασία των Ομίλων Επαναστατικής Θεωρίας.](#) Στο βιβλίο: Η Οκτωβριανή Επανάσταση και ο πρώιμος σοσιαλισμός στη Λογική της Ιστορίας. Ζητήματα επαναστατικής θεωρίας, μεθοδολογίας και πρακτικής. ΚΨΜ, 2017, σ. 91-111)